

TERDIK SZILVESZTER

„KITŰNŐ MUNKA, KIVÁLÓ VERSENYKÉPESSÉG ÉS NAGYBANITERMELÉS.”

Rétay és Benedek egyházi műiparintézete

Bevezetés

Éppen száz évvel ezelőtt, 1908. szeptember 7-én nyílt meg a budapesti Múcsarnokban a Magyar Iparművészeti Társulat szervezésében az ország első, egyházművészeti kiállítása.¹ A tárlathoz katalógus is készült,² amelynek bevezető tanulmányát Fieber Henrik (1873–1920) katolikus pap³ írta Egyházi Műipar címmel.⁴ Fieber történetileg is vázolta a művészet és az egyház kapcsolatát. Véleménye szerint a francia forradalom vetett véget a középkori művészetnek, vagy inkább művészet-szemléletnek, ami után egyfajta káosz állt be. Az egységes stílus iránti érzék elvesztett, a XIX. század technikai fejlettsége oda vezetett (a gyors közlekedés, sajtó, olcsó reprodukciók stb.), hogy a szakképzett mesterek az előző korok műveit kezdték el másolni megfélelve arról, hogy a művészet sohasem volt egyszerűen csak a régi korok reprodukív másolása.⁵ Fieber elemezte a XIX. század művészet-szemléletének az egyházi művészetre gyakorolt hatását, véleménye lesújtó volt, ugyanis míg a világi művészet lassan fölzárkózott saját korához, az egyház tovább-

-
- 1 A kiállítás történetével és recepciójával már foglalkoztam korábban: *Terdik Szilveszter: A templom művészete, vagy a művészet temploma. Az 1908-as egyházművészeti kiállítás és recepciója*. In: Pannonhalmi Szemle, 12 (2004). 4. szám 91–106. p. (Továbbiakban: *Terdik*, 2004.)
  - 2 A Magyar Iparművészeti Társulat Egyházművészeti kiállításának katalógusa 1908. szeptember 7-től szeptember 24-ig. „Pátria” Irod. Váll. és Nyomdai R.-T. Nyomása Bp., 1908. (Továbbiakban: *Katalógus*, 1908.)
  - 3 Fieber Henrikről: *Eigner Nándor: Fieber Henrik*. In: *Egyházi Műipar*, 12. (1911). 1. szám 4. p. További életrajzi adatok: *Magyar Katolikus Lexikon* III. Bp., 1997. 661. p.
  - 4 *Katalógus 1908. 7–22. p.* Ezt a tanulmányát ugyanezen címmel, kisebb módosításokkal, és az aktuális kiállításra vonatkozó részletek elhagyásával újra közölte 1914-ben kiadott gyűjteményes tanulmánykötetében. *Fieber Henrik: Modern művészet*. Kiadta az „Élet” irodalmi és Nyomda Rév. Társ. Bp., 1914. (Az Élet könyvei 10.) 287–300. p.
  - 5 *Katalógus 1908. 9. p.*

ra is a régi formákhoz ragaszkodott. „*A modern művészet pedig haladt diadalmas útján: istenadta tehetség, alapos tanulmány, művészeti igazság és szabadság volt zászlójára írva.*”⁶ Fieber a kiállítást az egyház részéről nyitásként értékeli, igazából még csak az első lépés, egyfajta számbavétel.

Fieber szemlélete már egyértelműen az egyházi közízlésben még meghatározó jelentőségű historizmussal szemben foglalt állást.⁷ Kritikája azoknak az „műipari intézeteknek” is szólt, amelyek alapvetően kereskedelmi érdekeik miatt a közízlésnek jobban megfelelő eklektikus, a történeti stílusok formanyelvét mutató tárgyak gyártását folytatták, és amelyek nagy számban szerepeltek az 1908-as tárlaton. A hazai katolikus templomok felszerelésében, berendezésében ezek a tárgyak mai napig meghatározó jelentőségűek. Szinte minden templomban van egy szobor, egy kehely, egy mellékoltár, liturgikus ruhából általában több is, amelyek a műintézetek valamelyikében készültek. Művészeti megítélésük rendszerint kimerül a leki-csinyló „giccs” besorolásban. A továbbiakban megkíséreltem bemutatni vázlatosan a hazai kegyesgyártás alakulását, az egész jelenség belső, szellemi-üzleti szerkezetét is vizsgálva. Majd részletesen foglalkozom a „Réтай és Benedek” cég történetével és tevékenységével, mivel eddigi kutatásaim során ehhez a céghez találtam a leggazdagabb forrásanyagot.

Az egyházi műipari intézetek

Az egyházi kegyeszerék, kegytárgyak gyártására szakosodott vállalkozások a XIX. század második felétől, nagyobb számban csak az utolsó évtizedben jelennek meg a hazai piacon. A kegyeszerkészítés ipari méreteket Európa nyugati felében is csak a XIX. század közepétől kezdett ölteni, a gyártás központjai a hagyományosan katolikus többségű országokban, Belgiumban, Bajorországban, Franciaországban, a Habsburg Birodalmon belül Csehországban és Dél-Tirolban alakultak ki. A kegytárgyak ipari előállításának okait vizsgálva a gazdasági szempontok mellett figyelembe kell venni a katolikus egyházon belül zajló spirituális változásokat

---

6 Katalógus 1908. 20. p.

7 A 19. század második felének vallásos-egyházi művészetének problémáival foglalkozik, különös tekintettel a festészetre: *Sinkó Katalin*: Az alapítók biblikus képei és a századvég antihistorizmusa. In: Nagybánya művészete. Kiállítás a nagybányai művésztelep alapításának 100. évfordulója alkalmából. Magyar Nemzeti Galéria, Bp., 1996. 218–220. p. A német területeken zajló hasonló folyamatokra: München leuchtete. Carl Caspar und die Erneuerung christlicher Kunst in München um 1900. Katalog zur Ausstellung der Bayerischen Staatsgemäldesammlungen. Hrsg. Von Peter-Klaus Schuster. München, 1984.

is. A kegyeszerek iránti megnövekvő keresletet ugyanis nem csak az új egyházközségek alapításának, új templomok építésének magas számaránya fokozhatta, hanem az a jelenség, hogy a XIX. század közepétől kezdve a katolikus spiritualitás megújulásának középpontjában az Oltáriszentség kultuszának intézményesülő formái álltak. 1848-ban egy belga jezsuita, Boone alapította meg az első Oltáregyesületet, amelynek célja, hogy az Oltáriszentség kultuszát ápolja és erősítse, egyrészt a szentségimádások gyakoribbá tételével, másrészt az egylet tagjai kezdettől fogva céljuknak érezték, hogy az Oltáriszentség kultuszához megfelelő minőségű tárgyak készítéséről, beszerzéséről gondoskodjanak, és a szegényebb egyházközségeket ezekkel ellássák. A mozgalmat IX. Piusz pápa is támogatta, az 1850-es évektől kezdve a katolikus nagyvárosokban sorra alakulnak az egyesületek, amelyekben az úri hölgyek kézimunkával készítették a terítőket, ruhákat, hogy a szegény egyházközségek is megfelelő fölszerelésekhez juthassanak. Pesten 1859-ben alakult Trautwien János (†1894) piarista és gróf Cziráky Jánosné (†1899) szervezésében az első egyesület. Az összejöveleteket az Angolkisasszonyoknál tartották, az egyesületben készített tárgyából, még mielőtt szétküldték volna, kiállítást is tartottak.⁸ Az oltáregyletek nagy népszerűsége tetteket szert, XIII. Leó pápától 1882-ben központi szabályzatot is kaptak, és az egész mozgalom központját Rómában hozták létre.⁹ Itthon az 1890-es évekre nagyon elterjedt az egyesület, minden egyházmegyében és számos egyházközségben megalakult. Természetesen az egyesületi tagok kézi munkával csak a textíliák előállításában tudtak részt venni, a kelyheket és a többi berendezési tárgyat meg kellett vásárolniuk, de ha nagy tételben tették olcsóbb volt, ennek hatására a liturgikus tárgyak beszerzésében fontos szerephez jutottak a kegyeszergyártók és forgalmazók.

Míg a paramentumok készítésére, az alapanyagok ellátására viszonylag könnyen alakultak hazai cégek, addig a templomok bútorzatainak, igényesebb ötvöstárgyainak elkészítésére már nehezebben lehetett kivitelező mestereket, műhelyeket találni. Ezzel a problémával a korszakban beinduló nagy műemléki helyreállítások során szembesültek a hazai egyházi vezetők. Az első, nagyszabású purista helyreállítások során nem csak építészeti, tervezési, hanem a berendezési

---

⁸ *Makay János*: A Budapesti Középponti Oltáregyesület félszázados története. 1859. november 6. –1909. november 6. Kiadja a Budapesti Középponti Oltáregyesület, Bp., 1910. 3–28. p., 52. p. (továbbiakban: *Makay*, 1910.)

⁹ *Makay*, 1910. 48–49. p.

munkákat is külföldi cégek végezték.¹⁰ Az 1860-as és '70-es években folyó pannonhalmi helyreállítás során például id. Storno Ferenc (1821–1907) az általa tervezett tárgyakat rendszerint Bécsben készítette el, bár a kőből és fából készülő bútorzat kivitelezéséhez már Sopronban is talált mestereket.¹¹ A korszakban uralkodó „stylszerűség” és purizmus elvét valló egyházi személyek közül Ipolyi Arnold (†1886) Besztercebánya püspökeként (1871-től) konkrét lépéseket tett, hogy a helyzeten változtasson. Már 1867-ben, a Szent László Társulatban tartott beszédében a magyar művészet fellendítéséhez szükséges teendőket három főbb pontban foglalta össze: 1. az egyházi művészetet meg kell ismertetni és oktatni; 2. az ehhez kapcsolódó emléanyagot megőrizni, helyreállítani, amit kell összegyűjteni és a múzeumokban elhelyezni; 3. az új műveket pedig egyházi szellemben és „műízlésben” kell megalkotni.¹² 1874-ben körlevelet adott ki az egyház és művészet viszonyáról, majd liturgikus ruhákat készítő hímzőműhelyt állított föl, sőt kispapjainak művészettörténetet is tanított.¹³ Alapvetően ő is a paramentumok készítésében ért el sikert, bár püspöki faragóműhely léteéről is van adat.¹⁴

Fiatalabb generációhoz tartozott, de ugyancsak a purizmus és a stilszerűség elveit valló Czobor Béla (1852–1904) a templomokban tapasztalható „művészeti igénytelenség” leküzdésére, a papság ízlésének befolyásolására tett kísérletet, amikor újtárra indította az *Egyházművészeti Lap* című folyóiratát 1880-ban.¹⁵ Lapjának beköszöntőjében így foglalja össze célkitűzését: „...ezen visszaálás (ti. hogy egyesek drágán, de silány dolgokat terjesztenek) elhárítása céljából közölni fogjuk a bel és külföldi megbízható művészek, gyárak és szállítók árjegyzékeit — kikkel összeköttetésben leszünk, — lehetőleg rajzok kíséretében, valamint esetről esetre

10 Az első, purista módon helyreállított templom a lébényi volt, a munkálatokat August Essenwien irányította. *Mezey Alice – Szentesi Edit: Az állami műemlékvédelem kezdetei Magyarországon. A Central-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale magyarországi működése (1853–1860).* In: Bardoly István – Haris Andrea szerk., *A magyar műemlékvédelem korszakai.* Bp., 1996. 58–62. p.

11 *Askercz Éva: Strono Ferenc Pannonhalmán.* In: Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve II. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996. 184. p.

12 A beszédet idézi: *Ugrin Emese: Ipolyi Arnold szerepe és tevékenysége a magyar képzőművészeti életben a kiegyezés után.* In: Cséfalvay Pál – Ugrin Emese szerk., *Ipolyi Arnold emlékkönyv.* Szent István Társulat. Bp., 1989. 83. p.

13 *Dr. Szvacsina: Besztercebánya az egyházi művészetekért.* *Egyházművészeti Lap*, V (1884). 13–19. p.

14 A püspöki faragóműhelyt említik: [*Dvihally Emil*] *A besztercebányai püspöki faragó iskolában...* *Egyházművészeti Lap* I (1880). 192. p.

15 A folyóirat repertóriumát Garami Gréta állította össze: *Garami Gréta: Az Egyházművészeti Lap könyvészeti leírása.* In: *Ars Hungarica* 31 (2003). 147–202. p.

— ha erre felszólíttatunk —, a megrendeléseket lapunk előfizetőinek szívesen közvetítjük is, a mennyiben egyházas stílusú paramentumok beszerzéséről van szó”.¹⁶ Nem sokkal később ki is emeli a budapesti Oltáregylet tevékenységét, amely a hazai szegény templomokat nagyszámú felszereléssel segíti, majd Oberbauer Lajos budapesti gyáráról ír, aki igény szerint tervez is tárgyakat.¹⁷ Mindkettő tevékenységéről folyamatosan be is számolt a folyóirat hasábjain, utóbbi tárgyairól gyakran rajzokat is közölve. Az oltáregyletek és az Oberbauer cég persze szorosan együtt is dolgozott, egy betegellátó készletet kifejezetten az egylet kérésére tervezett a cég.¹⁸ A Czobor folyóiratában megjelenő, keresztény archeológia és művészettörténet tárgykörébe tartozó írásoknak arra kellett volna sarkalnia a papságot, hogy templomaikat stílszerűen és izlésesen szereljék föl. Czobor ennek elősegítésére, amíg nem állnak fel a hazai műintézetek (bár az Oberbauer Lajos féle cég már létezett, de ekkor még alapvetően paramentumokat gyártott) „megfelelő” külföldi cégek közvetítését is vállalta. 1885-ben még arról tudósít, hogy Runggaldier József tiroli faszobrász talán Magyarországon is hajlandó lenne felállítani egy kisebb fafaragó műhelyt.¹⁹ Czobor lapjának újszerűsége abban is áll, hogy nem egyszerűen csak elméleti ismereteket kívánt nyújtani a papságnak, hanem gyakorlati információkat is. 1889-től Czobor a Műemlékek Országos Bizottságának tagjaként dolgozott, és szemlélete később sem változott sokat.

Éppen az Egyházművészeti Lap megszűnésének évében Czobor vágya is teljesülni látszott, ugyanis 1885-ben Hölzel Mór (1841–1903) a csehországi eredetű, a bécsi akadémián is tanulmányokat folytató szobrász Bártfára telepedett, ahol szobrásziskolát nyitott. Alig több mint egy évtized múlva Divald Kornél (1872–1931) mutatja be a műhely és iskola történetét a Magyar Iparművészet című folyóirat első évfolyamában. Divald, Czoborral ellentétben ekkor már erősen fanyalgott a tiroli és a külföldről behozott faragott oltárok, és egyéb berendezési tárgyak láttán, egyszerűen csak silánynak és sablonosnak látva őket, s reméli, hogy a bártfai „szobrásziskola” majd ki is szorítja őket. Hölzel Mór Steindl Imre révén, a kassai és bártfai helyreállítások kapcsán került Magyarországra, s mivel úgy látszott, hogy ezek a helyreállítási munkák egy életre való munkát jelentenek számára, Bártfára költözött. A műhelyében nyitott magániskolát az állam is támogatta, hogy végre egy olyan hazai faragó-szobrász nemzedéket neveljen ki, amely képes kiszorítani a külföldi, cseh és tiroli árut. Hölzel Mórnak az iskola vezetésében fia, az 1880-as

16 Egyházművészeti Lap, I (1880). 4. p.

17 Egyházművészeti Lap, I (1880). 37. és 64. p.

18 Ennek rajza: *Makay*, 1910. 137. p.

19 Egyházművészeti Lap, VI (1885). 223. p.

években a bécsi akadémián tanult Albin volt segítségére. Divald megemlíti, hogy a tíz év alatt 48 szobrász képeztek ki, akik közül még egy sem állt a saját lábára, sőt a nagyobb részük külföldre ment dolgozni, főképp Amerikába. Meg is jegyzi, hogy a Sáros megyei templomokban még sok helyre a tirolai műhelyekből rendelik az oltárokat. Divald mégis bizakodó a jövőt illetően.²⁰ Bizakodása nem is volt alaptalan, hiszen amint a sajtóhirdetések vizsgálatából látszani fog, ezekben és a következő években megszorodtak a szobrászattal is foglalkozó magyarországi mesterek és cégek. 1899-ben éppen Hölzel Albin alapított közös céget a „Rétay és Benedek” céggel Budapesten, amelyben a templomok számára készítendő szobrászati munkákat ő irányította.

A cégek és a sajtó

Az „kegyszer-iparágban” tapasztalható növekedést jól mutatja, hogy a XIX. század utolsó évtizedében az egyházi és a világi sajtóban számos hirdetést jelentettek meg a kegszerekkel foglalkozó cégek. Erről így ír Divald a bártfai szobrásziskoláról szóló cikkében: „hogy a tirolai és cseh fafaragók mily nagy mérvben árasztják el Magyarországot még ma is munkáikkal, arról a napilapok, de különösen az egyházi jellegű folyóirataink hirdetési rovatából győződhetik meg az ember leginkább, a melyekben a hirdetések legtetszetősebb formáival szinte minden egyes számban élnek, újabb és újabb elismerő leveleket publikálva, melyeket kétségtelenül jóhíszeműleg jámbor presbiterek, falusi plébánosok írnak meg, maguk is ilyenek olvasása közben kapván kedvet oltárok megrendelésére.”²¹ Az óriási mennyiségű sajtótermék közül most csak az első világháborúig megjelenő magyar nyelvű görög katolikus sajtótermékek végén található hirdetéseket tekintettem át, amelyek között számos, egyházi ruhák, felszerelések, templomi berendezések készítésére, gyártására szakosodott mester és cég közleménye található. Nem véletlenül választottam a görög katolikusokat, mivel a bizánci rítus jóval nagyobb mennyiségű liturgikus tárgyat, képet, ruhát stb. igényelt, mint a többi egyház (egy teljes ikonosztáz pl. több mint 50 képből áll!). Az ország legszegényebb vidékeit lakó görög katolikusok gazdasági ereje sokáig közel sem állt egyenes arányban a sok liturgikus tárgy igényével. A századfordulón viszont az Amerikában dolgozók olyan új gaz-

---

20 Divald Kornél: A bártfai szobrásziskola II. In: Magyar Iparművészet I. (1897/98). 201–203. p.

21 Uo.: 203. p. Steinál szerepéről a műemlékvédelemben: Horler Miklós: Az intézményes műemlékvédelem kezdetei Magyarországon (1872–1922). In: A magyar műemlékvédelem korszakai. Szerk.: Bardoly István – Haris Andrea. Bp., 1996. 98–102. p.

dasági potenciált jelentettek, amely lehetővé tette egész templomok teljesen új felszerelését, de akár kisebb mértékű beavatkozást is. Amint a Rétay és Benedek cég közelebbi vizsgálatából is látszani fog, a cégek jó érzékkel igyekeztek ennek, az adakozásra most már sokkal inkább hajlamosabb rétegnek a megszólítására a mindenféle igényeket kielégítő javaslatokkal.

Kik is reklámozták magukat a görög katolikus sajtótermékekben? A görög katolikus „szertartásnak” megfelelő „ruhák és szerek”, készítésére, javítására, aranyozására hirdeti magát a budapesti „Kriszta és Leitner cég”.²² Kovaliczky Péter ungvári „egyházmegyei képfaragó és aranyozó”, ajánlja magát ikonosztázok, oltárok, keresztek és „mindenféle egyházi és szakbavágó szerek” készítésére.²³ Templomok falainak, valamint ikonosztázok, oltárok, keresztek képeinek festésére vállalkozik „gör. kath. és római kath. rítus szerint”, „szakértői felülvizsgálat kötelezettsége mellett”, jutányos áron Fenczik Kornél munkácsi „festész”.²⁴ A Munkácsi Egyházmegye hivatalos aranyozóául kinevezett Novakovszky Antal szobrász-aranyozó Nagyszőlősről, aki ikonosztázok építését is vállalná.²⁵ A hazai cégek mellett ekkor még külföldi hirdetőket is találunk: Dömet Mihály gör. kat. egyházi szerek műintézete Lembergől ad föl hirdetést, aki különösen ajánlja egyházi képeit ikonosztázokhoz oltárokhoz, falakra, amelyek bádogra vagy vászonra vannak festve.²⁶ Blaskovics Mihály „templomi műfestő”, 1900-ban Szabadkáról ajánlja munkáit.²⁷ „Egyházi műfestőként” határozza meg magát az ungvári Mihályi Béla,

22 Bp., IV. ker., Belváros, Lipót u. 13. A hirdetés szerint a budapesti oltáregylet kizárólagos szállítója. Kelet 1 (1888), 5. szám. 1894-ben Rétay és Benedek vásárolta föl őket.

23 Uo. Egy másik hirdetése szerint őt 1876-ban kinevezték a munkácsi egyházmegye hivatalos szobrász-aranyozójává. A hirdetés fényképét közli és munkáival foglalkozik: *Prjímics, Mihajlo*: Pered licem tvoim — Zakarpatszkiy ikonosztasz. „Karpati”-„Grazsda”. Uzsgorod, 2007. 207–210. p.

24 Kelet 1 (1888), 6. szám. Fenczikről nekrológot is közölnek: Fenczik Kornél Gyula 1856–1899. In: *Görög katolikus naptár 1900-iki évre*. Szerk. Volosin Ágoston. Ungvár, 1899. 54–55. p.

25 A kinevezés a hirdetés szerint 1888. október 30-án kelt. Kelet 1 (1888). 50. szám. Érdekes, hogy a munkát néha alvállalkozónak is kiadta. 1892-ben a rakaszi (Rokoszovo Ukrajna) templom új ikonosztáza számára készítenő ikonosztázt fővállalkozóként vállalta föl, ő készítette az aranyozást, de a „famunkálatokat”, ti. a faragást Szijgyártó Román és Panczó János huszti lakosok végezték, a képek festését Fenczik Kornél. R. J.: *Képállvány szentelés Rakaszon*, Kelet 5 (1892). 33. szám. 2–3. p.

26 Kelet 2 (1889) 5. szám.

27 *Görög katolikus naptár 1900-iki évre*, szerk. Volosin Ágoston. Ungvár, 1899. Hirdetések.

aki minden típusú festői munkát vállalna.²⁸ A szintén ungvári lakos Homonnai Ernő faszobrász és aranyozó mester egy Jézus szíve szobor rajzával ajánlja magát a nagybecsű közönség figyelmébe.²⁹ Szabó Sándor szatmárnémeti aranyozó és faragó is többször megjelenik a hirdetések között,³⁰ és ekkoriban tűnik föl a máramarosszigeti „Kádár és Némethy” vállalkozó-páros, akik „bármilyen stylben” vállalnak festést.³¹ Walter Gyula „templomberendezési műiparos” a Sáros megyei Kúrmáról már fényképet is mellékelte hirdetése mellé.³² A hirdetések nagy része Északkelet-Magyarországon élő mesterember, ma úgy mondanánk, kis- és középvállalkozó. A faragók, aranyozók valószínűleg mesteremberek voltak, művészeti akadémiákra nemigen jártak, némelyikük talán éppen Bártfán tanulhatott, de ugyanez mondható el a festőkről is, akik amatőrök, műkedvelők, vagy ahogy Puskás Bernadett minősíti őket, epigonok voltak.³³

A hirdetések között az északkelet-magyarországi vállalkozók mellett természetesen a budapestiek sem maradtak el. „Iconostás készítését s azok szakszerű javítását, illetve aranyozását” vállalta Schmidt János oltárépítő,³⁴ valamint a Gavora és

28 Görög Katolikus Szemle 4 (1903). 24. szám, 6. Elképzelhető, hogy rokona a homonnai Mihályi Antal festőnek, aki 1882 után festette a Kolonicza község ikonosztázát. Revizor. Kolonicza község és egyházának története. In: Görög Katolikus Szemle 6 (1905). 5. szám 24. p.

29 Görög Katolikus Szemle 5 (1904). 42. szám. 242. p.

30 Az ő munkásságával már foglalkoztam máshol: *Terdik Szilveszter*: „Elsőrendű ipari termékek” A Néprajzi Múzeum két ikonosztázionjáról. In: Néprajzi Értesítő (Annales Musei Ethnographiae) LXXXVIII (2006). Néprajzi Múzeum, Bp., 2007. 150–152. p. Az 1920-as években őt bízták meg a túrterebesi (Turulung, Ro) görög katolikus templom ikonosztázának elkészítésével, és a megrendelők mintául a tiszalonkai (Lunca, Ro) templom ikonosztázát jelölték ki számára (Túrterebesi egyházközség Historia Domusa). Érdekes, hogy a tiszalonkai ikonosztáz a Rétyai és Benedek cég készítette 1907-ben. Erről a templomról és kép a belsejéről: Lonka — új görög katolikus templom. In: Görög katolikus naptár 1908-iki évről. Ungvár, 1907. 124–125. p.

31 Görög Katolikus Szemle 7 (1906). 213. p.

32 Görög Katolikus Szemle 13 (1912). 6. p.

33 *Puskás Bernadett*: A görög katolikus egyház művészete a történelmi Magyarországon. Hagyomány és megújulás. Magyar Képek. Bp., 2008. 265. p. (továbbiakban: *Puskás*, 2008.) Természetesen több más olyan vállalkozó is volt, akik nem hirdettek a sajtóban, de számos helyen dolgoztak. Ilyen pl. a budapesti Spisák Imre faszobrász és testvére Spisák Gyula festő, akik 1896-ban a máriapócsi kegytemplom teljes „restaurálását” végezték (az ikonosztáz képeit kicserélték stb.), de több más egyházközségben is dolgoztak (Felsőzsolcán új ikonosztáz, Alsóhunkócon, új ikonosztáz). A Spisákokról: *Puskás*, 2008. 266. p.

34 Budapest, Ráday utca 40. sz. Ő ikonosztáz terveket is mellékelte hirdetéseihez, a Rétyai és Benedek gyakorlatának megfelelően. Schmidt hirdetései pl.: Görög Katolikus Szemle 8 (1907.), 54. szám 45. p., 56. szám 57. p. Görög Katolikus Hírlap 4 (1906). 40. szám, 7. p.

Hausner cég is teljes templomi berendezés elkészítését kínálta.³⁵ A legtöbb hirdetés viszont két cégtől, az „Oberbauertól” és a „Rétay és Benedektől” származik. Az előbbi főként ruhák és ötvöstartyak szállításában kapott fontos szerepet, az 1876-os munkács-egyházmegyei schematizmus ezt a céget nevezte meg az egyházmegye számára a liturgikus paramentumok hivatalos szállítójának.³⁶ A céget 1863-ban alapította Oberbauer Alajos,³⁷ s egészen az államosításig főt is állt.³⁸

A Rétay és Benedek cég a többi cégtől nem csak méretében, gazdasági sikerességében különbözik, hanem a viszonylag kedvező forrásadottságaival is, mivel egyrészt a Fővárosi Cégbíróság irataiban érdekes anyag maradt fenn a cég történetével kapcsolatban, másrészt a társaság közel tizenöt éven át saját katalógus-folyóiratot adott ki Egyházi Műipar címen, amelyben a cég tevékenységére, vásárlóira is sok érdekes adta található.

35 Bp., IV. ker. Váci utca 41. szám. Görög Katolikus Hírlap 4 (1906). 41. szám 5. p.

36 „Paramentorum Ecclesiasticorum Procurator Dioecesanus D. Alysius Oberbauer, Pestini in platea Vaczensi sub. No. 15.” Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkácsiensis ad annum Domini 1876. Ungvár, 1876. 93. p. Ennek ellenére a század végén az egyik legnagyobb beruházás során mégis bécsi cégek kapnak megbízást: 1895-ben a Keletben is beszámolnak az ungvári székesegyházban folyó felújítási munkálatokról, amelynek során az épületet kifestették, a sekrestye új bútorzatot kapott és „új templomi ruhák 5000 forint értékben rendeltettek meg”. Kelet 8 (1895). 44. szám 4. p. Az 1899-es Schematizmusból azt is megtudjuk, hogy ezek az új paramentumok Bécsben készültek (teljes püspöki ornátus, hét papi és hét diakónusi ruhát rendelt Bécsben, 5200 Ft értékben). Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkácsiensis ad annum Domini 1899. Ungvár, 1899. XVIII. p.

37 Az alapítás dátuma a cég hivatalos levélpapírjának fejlécén tűnik föl, a cég összes kintünetésével együtt. A cég 1913-ban az „Oberbauer A. Utóda” nevet viselte, tulajdonosa Kronberg József volt. (Költségvetés 1913. április 21-ről. Magyar Nemzeti Múzeum Irattár – Érem és Régiségtár -334/913.) A cég történetével részletesen nem foglalkozom, csak megemlítem, hogy 1880-ban Oberbauer Alajos betegeskedése miatt a felesége Mária és Schmidt Frigyes vezették. Augusztus 20-tól kezdve saját házukban (Váci utca 14.) rendezték be az üzletet és a varró és hímező műhelyeket is. Egyházművészeti Lap I (1880). 224. p. A Váci utca történetét ismertető munka szerint a Váci utca 15-ben laktak, a feleséget Groza Máriának hívták. Egy anekdotát is közölnek, hogy egy szélhámós hogyan csapta be az öreg Oberbauert. *Tarr László: A Váci utca regényes krónikája.* Bp., 1984. 67. p.

38 A biri görög katolikus egyházközség 1948-ban még velük akart új ikonosztázt építtetni. Biri, görög katolikus egyházközség irattára, levelek iktatókönyve.

A Rétay és Benedek cég története

1894. augusztus 18-án írta alá azt az adásvételi szerződést Kriszta Ignácné, szül. Zdejnnek Olimpia, amelyben elhunyt férje „Kriszta és társa” nevű cégét (Budapest, IV. ker. Lipót utca 21.) Rétay Bélának és Benedek Lajosnak eladta. A szerződésbe belefoglalták, hogy „Az üzlet átvételekor jogot nyer vevő hogy üzletébe társat fogadhasson hogy magát akár mint egyéni akár társulás esetén mint társas cég cégjegyeztesse, ugyszintén hogy czége mellett ezen toldatot használhassa és cégjegyeztethesse 'előbb Kriszta és társa'. Ezen legutóbbi jogot azonban az üzlet tényleges átvételétől számítva csupán három egymás után következő évig élhetmelynek leteltével annak netáni cégjegyzését ugyan ott töröltetni tartozik.”³⁹ Az új tulajdonosok rövidesen kérték is az új cég bejegyzését, ami októberben meg is történt.⁴⁰ Egyébként a „Kriszta és társa” céget 1887-ben Kriszta Ignác „papi öltöny készítő és bronzmű iparüzlet tulajdonos” alapította Klupaty József szücsiparossal.⁴¹ A társas cég nem tartott sokáig, mert a következő évben Klupaty kilépett, így Krisztának az egyéni cégek közé kellett magát átjegyeztetnie, és a szücsipari tevékenységet meg is szüntette.⁴²

Rétay és Benedek 1897-ben eleget tett az adásvételi szerződésben rögzített válalásnak, miszerint a „előbb Kriszta és társa” betoldást töröltették a cég nevéből, ettől kezdve „Rétay és Benedek” volt a hivatalos változat.⁴³

1899-től volt egy közös cégük Hölzel Albinnal is, amelyet 1903-ban töröltettek.⁴⁴

1908. szeptember 7-én, 45 éves korában meghalt Réтай Béla. Benedek Lajos csak 1914. szeptember 2-án kérte a cégbíróságnál, hogy elhalt kollégája nevét töröljék a cégtulajdonok közül. Ebbe özvegy Réтайné is bejegyezett, mint a két kis-

39 Budapest Főváros Levéltára (Továbbiakban BFL) VII.2. e. Pesti- (1875-től) Budapesti Királyi Törvényszék (1946-tól Budapesti Törvényszék) iratai. Cégbírósági iratok. (továbbiakban: VII.2. e.) Kriszta és társa. 76868/1894.

40 Uo. Ld. függelék 2. sz. irat.

41 A kérvényhez csatolt dokumentumokból az is kiderül, hogy Kriszta 1881-ben kapta meg az iparüzési engedélyt a reverenda szabóságra, 1887-ben pedig Fritz Károly képesített üzletvezetőjének bronz-műves iparendélyt is adtak. Klupaty még 1860-ban nyert iparüzési engedélyt. Uo. Ld. függelék 1. sz. irat.

42 BFL VII.2. e. Kriszta és társa. 31594/1888. (június 6.)

43 A névváltoztatás kérelme, 1897. augusztus 21-én kelt BFL VII.2. e. Kriszta és társa, 77671/1897. A változtatást rögzítő jegyzőkönyv szeptember 29-én Uo. 90610/1897.

44 BFL VII.2. e. Cégbíróság, Kriszta és társa, Iktatószám 73669/1903. (szeptember 2.) A közös cég 1899 februárjában alakult. Hölzel a faragási, szobrászati munkák készítését vállalta a társulási szerződés értelmében. BFL VII.2. e. Réтай és Benedek és Hölzel. Ez utóbbi adatot Simon Katalinnak köszönöm.

korú örökös gyámja, és azt is jóváhagyta, hogy Benedek továbbra is használhassa a „Rétay és Benedek” cégnevet, már csak azért is, mert külön megállapodások alapján Benedek az özvegy és az örökösök vagyongigényeit kielégítette.⁴⁵

Ennek ellenére 1920-ban a már nagykorú Rétay örökösök megtámadták Benedek Lajos örökösait, jogtalan névhasználattal vádolva.⁴⁶ Ennek alapját a két tulajdonos között 1907. november 1-én kötött társasági szerződés jelentette, amelynek 16. pontja kimondta, hogy ha valamelyik társ meghal, a másik csak a halált követő három évig jogosult a közös név használatára.⁴⁷ A bíróság a jogtalan névhasználat miatt 1000 koronára büntette. Az ügyhöz mellékelt iratokból kiderül, hogy Benedek Lajos 1918-ban halt meg, 53 éves korában. A céget fia, ifj. Benedek Lajos örökölte, aki nem sokáig tartotta meg, hanem 1921-ben eladta az Ecclesia szövetkezetnek.

A cég fölépítése és működése

A cég és a PR

A cég működése alatt az egyik, valószínűleg a legsikeresebb kegyszergyártó vállalkozásnak számított Magyarországon. Míg Oberbauer a „legrégebben alapított”, addig a Rétay és Benedek a „legnagyobb” jelzőt ragasztotta hirdetéseiiben a műintézet szó elé. Sikerének egyik titka minden bizonnyal a jól szervezett reklám és PR tevékenységben keresendő. Egyik ilyen fogás volt az 1900-ban indított Egyházi Műipar című folyóirat katalógus, amely leginkább az Egyházművészeti Lapra emlékeztetett, mivel az egyes számok első részét a keresztény művészettel, keresztény archeológiával foglalkozó írások töltötték ki, míg a többi részében a cég által készített termékek tervrajzait, valamint a megrendelők által küldött köszönő leveleket közölték. Az első példány 1900. január 15-én jelent meg, az alcíme szerint: „Egyház-ipar művészeti szaklap, Rétay és Benedek Egyházi-Műipar-Intézetének házilapja.” Megjelent minden hónap 15-én, a lapot a plébániák ingyen kapták meg („a főtisztelendő papság tiszteletből kapja”),⁴⁸ ami igazából úgy működött, mint mai termékkatalógusok, csak igényesebb szellemi tartalommal is fűszerezve. Az

45 BFL VII.2. e. Kriszta és társa. 1200684/1914 (szeptember 2.)

46 Ld. függelék 3. sz. irat.

47 Ld. függelék 4. sz. irat.

48 Ha a történeti Magyarországra gondolunk, ahol több ezer római és görög katolikus plébánia/parókai volt, akkor jó nagy költségekkel járhatott ez a cég számára. Ennek ellenére különös, hogy a folyóirat egyedül csak a Széchényi Könyvtárban maradt fenn (1900–1913). Egy töredékes példányt találtam az abaújszántói görög katolikus templom levéltárában is.

Egyházi Műipar szerkesztője kezdetben Aczél Lajos római katolikus pap volt, majd 1907-től Réтай Kálmán (1865–1946), szintén római katolikus lelkész vette át, aki Réтай Béla testvére volt.⁴⁹ Ekkortól kezdve a folyóirat külseje is megváltozott, de a cél ugyanaz maradt: a hazai ipar pártolása.⁵⁰

A folyóirat első számában a cég vezetői „szózatot” intéznek a főtisztelendő pap-sághoz, amelyben leszögezik, hogy: „Ez a műintézet céljaiban fölötté nagyszabású s a képzelhető legdíszebb oltárok és szobrok készítésére vállalkozik, mert munkaerővel s műszerekkel egyformán gazdagon el van látva. Ezután szükségtelen már a külfölddel való érintkezés.” A szállítás ugyanis jóval olcsóbb lesz, ráadásul így magyarok pénze nem megy külföldre, s a cégnek az is célja, hogy kenyeret adjon sok inséges munkáscsaládnak.⁵¹ Számunkra ma már különös ez a nézőpont, amely gyakran az esztétikai és egyházi szempontok mellett a kegytárgyak készítését piaci szempontból, mint fontos „nemzetgazdasági” tényezőt kezeli. Ez az érvelés már föltűnt Czobornál, Divaldnál, és a minisztériumi retorikára is jellemző volt. Sőt, még az 1908-as egyházművészeti kiállítás értékelése folyamán is hangsúlyos szempont volt, nem véletlen, hogy Foerk Ernő értékelését az Egyházi Műiparban is leközlötték. Foerk ugyanis határozottan kikelt a külföldi műipar hazai térnyerése ellen, különösen a dél-tiroliakat és bajorokat kárhóztatta, pontosan kimutatva az Országos Statisztikai Hivatal adataira hivatkozva, hogy mekkora anyagi veszteséget okoznak ezek a magyar államnak. Az egyházművészet problémájának megoldásához, főképp egy gazdasági érv kidolgozásával igyekeztek a politikai akaratot is cselekvésre készíteni. Foerk cselekvési programterve így nézett ki: 1. Retrospektív egyházművészeti kiállítás, ami a vállalkozó-kezdőknek kiindulásképpen bemutatná a hazai nívót. Ezt 2–3 évente kisebb kiállítások követnének, helyzetfelmérés céljából. 2. Egy egyházművészeti központ felállítása a kormány és a püspöki kar anyagi és erkölcsi támogatásával. 3. Szemináriumok szervezése, a papok művészeti képzésének beindítása, az egyetemeken tanfolyamok indítása. 4. Szakértők képzése fontos, iparművészeti iskolában egyházművészeti szakosztály indítása, a közoktatási miniszter kezdeményezésére. 5. A kereskedelmi minisztérium segítségével egyes szakiskolákat az egyházi műipar szolgálatába állítani. Végül létre le-

---

49 Amikor Réтай Béla meghalt, így írnak: „Lapunk szerkesztője testvérbátyját gyászolja az elhunytban.” Egyházi Műipar IX (1908). 9. szám. 137. p.

50 Egyházi Műipar VIII (1907). 1. szám. 1. p.

51 Egyházi Műipar I (1900). 1. szám. 3. p.

hetne hozni egy Egyházművészeti Társulatot is.⁵² A betérjesztések nem maradtak teljesen hatástalanok, néhány hónap múlva a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium ugyanis fölkérte Fieber Henriket, hogy dolgozza ki egy Országos Egyházművészeti Tanács tervezetét.⁵³

Igazából nem is csodálkozhatunk a gazdasági szempontok hangsúlyozásán, mivel a cégtulajdonosok egy része ekkor sem művész, sem mester nem volt, hanem olyan kereskedők, akik nyilvánvalóan maximálisan igyekeztek érvényesíteni a piaci és gazdasági szempontokat. A cég irataiban Rétayt és Benedeket kereskedőknek írják le, igazából azt sem tudjuk, milyen végzettségük volt.

Az új folyóiratukban a PR része, hogy az egyházközségektől kapott köszönőleveleket teljes terjedelmükben közlik. A XIX. század végén bevett gyakorlat volt, amint már az egyik Divald idézet is mutatta, hogy a cégek hirdetésként köszönőleveleket jelentettek meg. Az egyik nagy konkurens, az Oberbauer cég is követte azt a gyakorlatot, de saját folyóirata nem lévén, időnként ő is hasonló tartalmú levelek közlését kérje a sajtóban.⁵⁴ A gyakorlat másik formája, hogy az 1930-as években, amikor a Rétay és Benedek cég már nem létezett, az Oberbauer céges levélpapírok hátoldalán van egy bő válogatás a cég munkáit méltató köszönőlevelekből.⁵⁵

A korszakban bevett gyakorlat, hogy a céges levelező-papírokat úgy terveztek meg, hogy a vásárló minél több információt kaphasson a cég működéséről, szakmai elismertségéről. Rétay és Benedek esetében a céges papír fejléce egyezett az Egyházi Műipar címlapjával. A fejléc középtengelyében három kitüntetett érem volt elrendezve úgy, hogy mind a két oldalukat megjelenítették, majd a jobb felső sarokban a gyárépület homlokzati rajza szerepelt, alatta az egyes „üzemegységek” megnevezésével és címével: „Raktár és Iroda Budapesten IV. Váczi utca 59. Míseruha és lobogó készítő műhely: IV. Sörház utca 8. Oltárépítő és Műfaragó Műintézet: IX. Közvágóhíd utca 8.”. Az érmek rajzától balra, még egyszer az egyházi ruhákat, lobogókat reklámozzák, s megjegyzik, hogy a cég a budapesti és a

52 *Foerk Ernő*: Egyházművészet I–II. In: *Egyházi Műipar*. 10 (1909) 2. szám 17–18 p., 3. szám 33–34. p.

53 Ezzel részletesebben foglalkoztam *Terdik*, 2004. 107–110. p.

54 Gojdics János lelkész köszöni meg a „tekintetes Oberbauer A. Utóda cégnek” a zellő (Zuella) zemplén megyei templom számára, 1902-ben készített oltárt, zsertovnikot és ikonosztázt, valamint a két lobogót, amellyel a hívek is nagyon meg vannak elégedve. *Görög Katholikus Szemle* 7 (1906). 183. p. A következő év elején pedig az Oberbauer cég mond köszönetet minden vásárlójának, (*Görög Katholikus Szemle* 8 (1907). 1. szám, 4. p.) máskor pedig boldog új évet kíván (*Görög Katholikus Szemle* 9 (1908). 1. szám 6. p.)

55 Kelt 1936. július 2. Több ilyen is van még a máriapócsi bazilita monostor levéltárában. (Rendezés alatti anyag.)

kézdívásárhelyi oltáregyletek beszállítója. A bal felső sarokban a termékek rajzai-ból kombinált „csendélet”, alatta pedig a következő szövegek szerepelnek: „1896. ezredévi országos kiállításon Kitűnő munka, kiváló versenyképesség és nagybantermelésért a Milleniumi nagyéremmel kitüntetve.” Majd következik a sürgönc cím és telefonszám, végül egy neogótikus oltár rajza, amely alatt újra csak az oltár- és szószékkészítő, valamint a szobrászati műhelyre hívják föl a figyelmet. Ez a fejléc talán a cég eladásáig is kitartott, csak a szükséges címváltozásokat jelölték rajta, a rajzos részekhez nem nyúltak, így pl. a jobb felső sarokban szereplő gyárépület rajzát akkor sem változtatták meg, miután 1907-ben megnyitották a Lujza utcai gyárat, a levélpapíron az új címet írták ki.⁵⁶

Szobrászati műhely

Az egyes „részüzemek” munkáját az Egyházi Műipar második számában ismertették. Először a tervező-faragó-asztalos osztály munkáját írták le, amelynek irányítósa Hölzel Albin „akadémiai szobrászra” volt bízva.⁵⁷ Őt már az Egyházi Műipar első számában is kiemelték, ami nem is csoda, hiszen 1899-től közös cége volt a kereskedőkkel. 1903-ban viszont, nem tudni pontosan miért, de Hölzel kiszállt a közös vállalkozásból. Valószínűleg apja halála miatt tért vissza Bártfára, ott ugyanis nagyon nehéz állapotok uralkodhattak, mivel apja műhelye 1902-ben teljesen leégett.⁵⁸ A nehéz helyzetbe került faragóműhely ugyanis tovább működött „Hölzel Mór fiai műfaragó intézet” néven.⁵⁹ Mindenestre Hölzel 1909-ben Szatmárnémeti-

---

56 A címváltozást a nagypeleskei görög katolikus egyházközség irattárában található, 1906-ból és 1913-ból található számlákon állt módomban tanulmányozni.

57 Egyházi Műipar I (1900). 2. szám 10–12. p.

58 *D.I.*: Hölzel Mór, *Művészet* II (1903). 326–327. p.

59 1905. május 25-én Bártfán kelt levelükben kéri a Műemlék Országos Bizottságát, hogy a bártfai Szent Egyed templom és a városházán apjuk által végzett munkát most már fizessék ki nekik. A levélpapír fejlécén a következő felirat olvasható: „Hölzel Mór Fiai – Államilag és a Kassai Kereskedelmi és Iparkamara által segített, az ezredéves kiállításon a Millenniumi nagyéremmel kitüntetett szobrászati iskolája és fa-faragó műintézete”. Két évvel később (1907. február 22.) újra csak sürgetik a MOB-ot, hogy az apjuknak járó adósságokat kifizesse. Ekkor már új fejléces papírjuk van, amelyben a cég neve így szerepel: „Hölzel Mór fiai – Szobrászati és Műfestő Intézet” Oltárok, ikonosztázok és szobrok elkészítésére ajánlják magukat. Mindkét levél: MTA. Művészettörténeti Kutatóintézet. Lexikon Gyűjtemény.

ben tűnik föl, oda is telepedett,⁶⁰ de két év múlva Bártfára készült visszatérni, hogy apja műhelyében dolgozhasson. Ekkor kér segítséget a Műemlékek Országos Bizottságától. Leveléből megtudjuk, hogy 1907-ben anyja és felesége is meghalt, bártfai cége tönkrement, az apjától rájuk maradt adóságok miatt.⁶¹

A Rétay és Benedek cég által készített faragásokat egy meghatározott formanyelv jellemzi, amelyet a megrendelések adottságaihoz képest variáltak. Számos terv rajzát közölték az Egyházi Műiparban, amelyeket kezdetben biztosan Hölzel készített. Míg a római katolikus templomok számára szinte kizárólag neogótikus berendezési tárgyak készültek, addig a görög katolikus ikonosztázokat a neoromán, neobarokk elemekből építkező sajátos eklektika jellemzi. Igazi bizarr kísérletnek tűnik a gótikus ikonosztáz terv is.⁶² Nem tudni, hogy Hölzel távozása után ki vette át a szobrászati műhely irányítását, valószínűleg az által készített tervek kivitelezése folyt továbbra is. Arra is van példa, hogy a megrendelő szállította a tervet, a cégre csak a kivitelezés feladata jutott.⁶³ Ilyen pl. a debreceni görög katolikus templom szószéke és oltára, amely egyedi tervek alapján nemes anyagokból készült,⁶⁴ vagy az ungvári szemináriumi kápolna számára készített oltár, amelyet korábban szintén Bobula János tervezett.⁶⁵ Érdekes még a miskolci templom berendezése is, ahol a megrendelő igényeinek eleget téve a magyaros ornamentikával díszítették mind az oltárt, mind az ikonosztázt.⁶⁶

A görög katolikusok mellett a magyarországi szerb ortodox egyház számára is dolgoztak, ahol más stílusú faragást és festést alkalmaztak, mint a görög katolikus templomok számára. Természetesen az árak is sokkal magasabbak voltak, mint a

---

60 Itt a Kálvária templom főoltárát készítette el nyolc hónap alatt, a melyet 1910. április 17-én szenteltek föl. Szamos, 1910. 90. szám. 2. p.

61 Ld. függelék 12. sz. irat.

62 Egyházi Műipar X (1909), 4. szám. 60. p.

63 A nyírbaktai (ma Baktalórántháza) római katolikus templom oltárát a helyi tanfő, Blaskó György tervei alapján készítették el. Egyházi Műipar V (1904), 3. szám. 7. p.

64 Az oltár baldachin nélküli terve és a szószék tervrajza: Egyházi Műipar 11 (1910), 102–103. p.

65 Egyházi Műipar VIII (1907), 11. szám. 152. p.

66 *Terdik Szilveszter*: A vallás, a kultúra és a nemzet emlékműve. A nagyszabenyi ortodox székesegyházról. Studia Ignatiana III. Szerk., Keller Márkus. Bp., 2003. 85–86. p.

falusi templomok estében. Ilyen munkát végeztek az újvidéki⁶⁷ és nem sokkal korábban a mohácsi⁶⁸ ortodox templomokban.

A cég kínálatában ekkor jelennek meg a gipsz alapanyagú szobrok is, amelyek jóval olcsóbb árfekvést jelentettek, mint a fa, vagy kő társaik.

Festészeti műhely

A cég ismertetése során a szobrászok után a „festő-díszítő-aranyozó” osztályt mutatták be.⁶⁹ A festőkről általában kevesebb szó esik a beszámolókbán, a pontos nevük szinte soha nem tűnik föl, csak kivételes alkalmakkor. A beszámoló kiemeli, hogy különösen a görög katolikus templomok számára kell megfelelő mennyiségű és minőségű képet gyártaniuk. Az ikonosztázok esetében föltűnő, hogy a képek az orosz-ukrán, akadémiai realisztikus stílusban készülnek, amelyek gyakran a bizánci előképek ismeretéről tanúskodnak, különösen az ikonosztázok alsó sorát alkotó, ún. alakképek esetében. Nem zárható ki, hogy a képeket talán az oly sokszor kárhoztatott galíciai konkurenciától szerezték be, de ha nem, akkor is azokat tekintették mintának.⁷⁰ A hordozható Mária képek, a zászlóképek, plascsenyicák (a húsvéti liturgiában használatos, Krisztus temetését ábrázoló lepel) stílusát ugyanez

---

67 Az új ikonosztáz és püspöki trón terveit Harmincz M. Mihály fővárosi műépítész készítette. Ekkor Sevits Mitrofan bácsi püspöknek ezüst gyertyatartókat, pásztorbotot, és teljes főpapi ornátust is készítettek. Mindez 24000 koronába került. Egyházi Műipar VI (1905), 2. szám 7. p. Az ikonosztáz fényképe: Uo. VII (1906), 1. szám 7. p. Az ikonosztáz építése állítólag 19900 koronába került. Minderről: *Sztancsity, Donka: Isztorijat obnova Szaborne crkve u Novom Szadu (1851–1853. i 1902–1905)*. In: *Zbornik Matice sprske za likovne umetnosti*, 25 (1989). 211–233. és 225. p.

68 1902 júliusában kezdték és decemberben már készen is voltak. Egyházi Műipar IV (1903), 7. p. Később az ikonosztáz tervét is közzölték. Egyházi Műipar V. (1904). 5. szám. 9. p. Nagy Márta csak a festő nevét adja meg, Csóka Mór, budapesti festő személyében. *Nagy Márta: Ortodox ikonosztázionok Magyarországon*. A szerző kiadása. Debrecen, 1994. 137. p.

69 Egyházi Műipar I (1900). 2. szám 13. p.

70 A Réтай és Benedek ikonosztázok stílusához nagyon közel áll a kecskeméti ortodox templom két alapképe, az Istenszülőnek és a Krisztusnak a stílusa. Ezeket Kurbel József budapesti mester készítette, akinek a stílusáról nagy Márta azt mondja, hogy a felvidéken letelepedett Hofrichter család stílusához kötődnek. Ilyen stílusú még a dunaszekcsői, a lórévi és szőregi szerb templom ikonosztáza is. *Nagy Márta: Ortodox ikonosztázionok Magyarországon*. A szerző kiadása. Debrecen, 1994. 119. p. Lehet, hogy Kurbel dolgozott a cég számára is.

jellemzi. A festészeti osztályon sok nő is dolgozott, legalábbis úgy tűnik a gyár dolgozóiról és vezetőiről készült fotón.⁷¹

A berendezési tárgyak mellett a falak festését is vállalták. Néhány hét alatt képek voltak teljes templomokat kifesteni. Általában kevés figurális kompozíciót tartalmazó díszítő festéssel. A díszítő festők nevei nagyon ritkán, csak az egyházközségeknel fennmaradt szerződésekben, vagy esetleg a folyóiratban közölt köszönőlevelek némelyikében tűnik föl.

Hímző műhely

A cég számára ez biztosan nagy bevételi forrást jelenthetett, mivel mind a latin, mind a görög rítus számára nagy mennyiségben állítottak elő textíliákat, amelyeket jórészt az oltáregyletek vásároltak föl, és osztottak szét a rászoruló egyházközségeknek. A textíliák területén is nagy változatosság jellemezte a kínálatot, az egyszerűbb díszítésektől a figurális betétekig egyaránt.⁷²

Az új gyárépület

A cég új gyára 1907-ben nyílt meg a Lujza utcában. Az Egyházi Műiparban ismeretik az épületet, majd egy képet is közölnek róla, és megjegyzik, hogy már 60–80 embert is foglalkoztatni tudnak.⁷³ A mai szemlélő számára különös, hogy a cég új telephelye egy gyárépület, igazi füstölgő kéményekkel, még a füstszagot is érezni véljük. Semmi nyoma sem az áhítatnak, sem a nyugalomban dolgozó művészeknek. Az ipari kegyeszergyártás lényege igazából ez, hogy minél olcsóbban, minél nagyobb mennyiségben, minél nagyobb haszonnal tudjon tárgyakat készíteni és eladni. Mindenféle munkát elvállaltak a toronykeresztől a padlóburkolásig, és mindenféle kegyesert készítettek, a gyertyatartótól az evangéliumos könyv borítójáig. Ennyiféle termék esetében joggal merül föl a gyanú, hogy egyes termékeket ők is kereskedés útján szereztek be, s nem itthon gyártottak.

71 Egyházi Műipar I (1900). 2. szám 13–14. p.

72 Az erdélyi anyagból készített kiállítást Várallyay Réka. *Dimény Erika: Miseruhák a századfordulón. Válogatás a felső-háromszéki plébániák gyűjteményeiből, Kézdivásárhely, Céhtörténeti Múzeum* 2004. október 21.–2005. február 28. In: *Múzeumi Hírlevél XXV* (2004). 12. szám. 282–283. p.

73 Egyházi Műipar VIII (1907). 5. szám. 59–60. p.

A cég és a görög katolikusok

A jó gazdasági érzékükről tanúskodik, ahogyan az északkelet–magyarországi görög katolikus közösségeket igyekeztek megcélozni, akik gazdasági ereje jelentősen növekedett az Amerikába kivándorolt hívek nagy száma miatt. A kivándorlók ugyanis gyakran célul tűzték ki, hogy az otthoni templomaikat valamilyen marandó dologgal megajándékozzák. Az adományozó feliratokban gyakran találkozunk azzal az utalással, amely az „amerikás” hívek segítségére utal, de gyakran hivatkoznak rájuk a köszönőlevelekben, vagy csak a sajtóhírekben. 1901-ben pl. a Szabolcs megyei Ajakon az ikonosztáz 25 új képét áldották meg, amelyeket az Amerikába kiment hívek adományaiból vettek a Rétay és Benedek cégnél 500 koronáért.⁷⁴

Az első ikonosztázt 1895-ben készítették.⁷⁵ Az erről szóló, a Keletben megjelent méltatást az Egyházi Műipar első számába is átvették.⁷⁶ A folyóirat első számától kezdve nagy figyelmet szentelnek a görög katolikusoknak, ezzel is utalva arra a nagy sikerre, amellyel a görög katolikus papok a cég termékeit fogadták. Önálló cikk jelent meg a görög templomok legfontosabb berendezési tárgyáról, az ikonosztázról,⁷⁷ majd a festészeti műhelyek ismertetésénél is külön kiemelik a görög rítus fontosságát: „Különösen a görög conceptiójú műtárgyakra nézve fontos nagyon ez az osztály, mert azok lelke a gyönyörű, magasztos színezés. Az a megtisztelő, mondhatnók megindító rokonszenv és bizalom, amellyel a főt. gör. kath. klérus műintézetünket felkarolta, azt a hálakötelességet róttá reánk, hogy szent templomczikkeiknek tökéletes produkcióját mindenképpen biztosítsuk: úgy a rí-

---

74 Görög Katolikus Szemle 2 (1901). 48. szám 4. p. Telepócon (Zemplén megye) az új ikonosztázhoz az amerikás hívek 1906-ban 2799 koronát gyűjtöttek. Egyházi Műipar VIII (1907). 3. szám. 42. p.

75 Az első, általuk készített ikonosztáz, amelyről tudomásunk van, a Zemplén megyei Dubrókára készült 1895-ben. *Bilkei Gorzó Bálint*: A dubrókai templom. Kelet 8 (1895). 54. szám. 2. p.

76 Egyházi Műipar I (1900). 1. szám. 7. p. De ugyanott közlék még Novák János lelkész köszönő levelét is. Uo. 14. p.

77 Uo., 1907-ben egy újabb cikk jelent meg az ikonosztázról, amelynek szerzője a faváz mibenlétét feszegeti. Kérdéses, hogy architektúrának, képrámanak, vagy bútornak kell-e tekinteni. Úgy véli, hogy inkább architektúrának tartható, és egy épülethez hasonlítja, majd a szárnyas oltárokkal von párhuzamot. Úgy véli, hogy az ünnepeket ki kellene hagyni, mert a sok figurával rontják az összképet. A képeknél nagy mesterek munkáit kellene másolni. Örülne egy gótikus ikonosztáznak is. *F. r*: Egy és más az ikonosztázionról. Egyházi Műipar VIII (1907). 7. szám. 82–83. p.

tus, mint az annak alapján kifejlett stílus nézőpontjából.”⁷⁸ 1900. augusztus 27-én, a máriapócsi nagybúcsún (vagyis ó-naptár szerint aug. 15-én) kiállítást is rendeztek a cég termékeiből az előző évhez hasonlóan.⁷⁹ Az Egyházi Műipar első számaiban Lupis Szilveszter bazilita házfőnöknék a pócsi kegyhely történetét földolgozó munkáját folytatásban közölték, átvéve a *Máriapócsi nefelejcs* című könyvéből, nyilván ennek is a görög katolikusok bizalmának a megnyerése volt a célja. A pócsi búcsú hatására új „termékcsaláddal” is jelentkeztek. A hordozható Mária képek nagy választékát kínálják, mivel a búcsún látták, hogy milyen rossz minőségűeket használnak a hívek.⁸⁰ Ugyancsak ők fejlesztik ki a görög katolikus szentsír-építményeket is, amelyek karácsonykor akár betlehemként is használhatóak. Sajátos megoldást kellett kifejleszteniük, amikor arra kaptak megbízást, hogy a Zemplén megyei Klokocsó kegyhelyén új kegyoltárt készítsenek.⁸¹ Ugyancsak jó üzleti érzékre vall, hogy néha azt is vállalták, hogy a régi darabokat beszámítják az új árba. Így tettek pl. Nagypeleskén,⁸² sőt az értékesebbnek ítélt régi tárgyak közül a Nemzeti Múzeumba is adtak el.⁸³ Az új berendezési tárgyak mellett a régiek „restaurálását” sem utasították vissza. Hajdúdorogon a templom teljes kifestése mellett az ikonosztázt is átaranoyzták,⁸⁴ de a nagykárolyi román templomban is a teljes faberendezés felújítására került sor.⁸⁵ Az Egyházi Műipar fontosságát a görög katolikusok szempontjából az is jól jellemzi, hogy gyakran az egyházmegyékben zajló személyi változásokról is beszámoltak, néha még hirdetéseket is adtak föl. Roskovics Ignác festő is így tett, amikor a liturgikus könyvek új díszítéséhez akart motívumokat gyűjteni.⁸⁶ Az Egyházi Műiparban található adatok alapján a cég 1900 és 1913 között közel 100 görög katolikus templomba készített új ikonosztázt,

78 Egyházi Műipar I (1900). 2. szám. 13. p.

79 Egyházi Műipar I (1900). 6. szám. 13. p.

80 Egyházi Műipar II (1901). 8. szám. 9–10. p.

81 Az oltár terve is közölve. Egyházi Műipar V (1904). 6. szám. 5. p.

82 *Terdik Szilveszter–Pallai Béla: Szent Mihály és Gábor arkangyalok templom. Nagypeleske. Romániai magyar görög katolikus templomok 1. Nagypeleske, 2006. 32–33. p.*

83 1913 júniusában a Magyar Nemzeti Múzeumnak a Máramaros megyei Borsa község görög katolikus egyházközségből származó aranyozott ezüst paténát és kelyhet adták el 150 korona értékben. Magyar Nemzeti Múzeum-Irattára. Érem és Régiséggtár – 288/913.

84 Egyházi Műipar II (1901). 8. szám. 6–7. p.

85 Egyházi Műipar VIII (1907). 3. szám. 31. p.

86 „Kérem görög katolikus szertartású Miskönyvünk érdekében. Szerkötönyveink kiadásánál a Lyurgicon szövegeinek kezdő és záró díszei templomainkból lesznek összeállítva. E célból azzal a kéréssel fordulok papjaink, szerzeteseink, kántortanítók, híveink és barátainkhoz, hogy szíveskedjenek templomaink kül- és belsejéről, kápolnák, temetők és útszéli fészületek és egyházi processziókról nekem, címemre: Budapest. VI. kerület, Munkácsy utca 16. fény-

oltárt. Ennél egyébként valószínűleg még több is készült, csak nem tudósítottak mindegyik munkáról. Azt sem szabad elfelejteni, hogy az ikonosztások esetében néha csak a képeket vették tőlük, vagy más részmunkát vállaltattak föl velük. A cég tevékenysége az első világháború után sem szűnt meg, noha ennek mértékéről nehéz fogalmat alkotni, mivel az Egyházi Műipar ekkor már nem jelent meg.⁸⁷

Epilógus

A cég gazdasági erejének/helyzetének pontosabb meghatározása további kutatásokkal talán jobban elemezhető lett volna. Mivel a gazdaságtörténethez nem értek, ettől most eltekintettem, hátha valaki majd a későbbiekben vállalkozik rá. Igazából a XIX. századi ipari kegyszergyártás magyarországi történetének részleges földolgozásával első sorban a mai olvasó számára egy már kevésbé ismert, de még jelen lévő tárgyi kultúra kialakulását kívántam megidézni, másrészt a templomi inventarizációkat végző művészettörténész és műemlékes kollégáknak szeretnék segítséget nyújtani, hogy a munka során az egykori műintézetekből származó, és garantáltan nagy mennyiségben előkerülő tárgianyagot megfelelően tudják földolgozni, a korabeli, ide kapcsolódó kiadványok között eligazodni.

---

képeket küldeni az eperjesi, munkácsi és körösi egyházmegyékből, hogy Isten dicsőségét szolgáló jelen állapotunkról bővebb és hűebb képet alkothassunk a jelen és jövőnek. – Roskovics Ignác festőművész.” Egyházi Műipar IX (1908). 6. szám. 87. p.

87 1917 és 1918 folyamán a kisvárdai görög katolikus templom számára készítették ikonosztázt 8000 korona értékben. *Poncsák Angéla Eszter: A görög katolikus egyházközség története. In: A kisvárdai egyházközségek története Szent Lászlótól napjainkig. Kisvárdai Városszéplő Egyesület. Kisvárdá, 2000. 142–143. p.*

Függelék

Az alábbiakban a tanulmányhoz köthető fontosabb forrásokból közlök néhányat. Az átirás során a rövidítéseket feloldottam.

1.⁸⁸

Kereset a Cégbíróshoz a Kriszta és társa cég névhasználata tárgyában [1887]

Tekintetes Törvényszék!

Alólírott Kriszta Ignác papi öltöny készítő és bronzmű iparüzlet tulajdonos (Budapesten IV. Havas u. 4. sz. a.) továbbá Klupaty József szücsiparos (I. Budapest VI. Hajós u. 26. sz. a.) szerződésre léptek aziránt, hogy „Kriszta és társa” cég alatt Budapesten IV. k. Lipót u. 21. sz. alatt a fenti iparágakat mint közkereseti társaság együttesen folytatják és a bronzműipar üzésére Budapesten IV. k. Havas u. 7. sz. a. műhelyt tartanak.

Az 1875 évi XXXVII. Tcz. 65. paragrafus rendelkezéséhez képest van szerencsénk egyszersmind bejelenteni, hogy a társaság keletkezésének időpontja, 1887 február 28-ia székhelye pedig, mint fentebb kitéve volt Budapesten van. A társaság tagjai közt azon megállapodás jött létre, hogy a társaságot egyedül Kriszta Ignác fogja képviselni s e jogot egyedül lesz hivatva gyakorolni.

A társaság cégét, mely mely így hangzik: „Kriszta és társa” egyedül Kriszta Ignác van jogosítva használni és jegyezni. / Egyuttal azon kérelmet van szerencsénk A/ és B/ alatt igazolt képviselőnk által előterjeszteni, hogy miután a fenti iparágak gyakorlására való jogosultságunk a C/ D/ és E/ alatt eredetben és másolatban csatolt iparendélyekkel igazolva van, — mindnek előtt magyarul „Kriszta és Leitner” németül „Kriszta und Leitner” céget, mely előbb a társas cégzek jegyzékébe VI. kötet 45. lapján bevezetve volt, s arról az egyéni cégzek jegyzékébe VII. kötet 156. lapszámára átvezettetett, — onnét törölni, s annak utána „Kriszta és társa” cégnek a társas cégzek jegyzékébe bevezetését elrendelni, valamint a cégjegyzés foganatosítására egy rövid határnapot kitzüni s arról bennünket értesíteni méltóztassék.

⁸⁸ A közölt források jelzete: BFL. VII.2. c. Az 1. sz. irat: Kriszta és társa. 10619/1887. február 26. A 2. sz. irat: 76868/1894. A 3–11. sz. irat a R. és B. Műintézet Cg. 11228/1920. sz. alatt találhatóak. Az 12. sz. irat a Magyar Tudományos Akadémia, Művészettörténeti Kutatóintézet, Lexikon gyűjteményében található.

Kérvényünk eredeti csatolmányait képviselőnk kezeihez kiadatni kérjük. Tisztelettel Kriszta Ignác, Klupaty József.

2.

Kereset a Cégbírósághoz a Rétay és Benedek cég névhasználata tárgyában
[1894.]

Tekintetes Királyi Törvényszék!

A 31594/1888 sz. végzés folytán, — 4772. cég folyószám alatti /VIII/a kötet 354 la szám/ cégbejegyzett „Kriszta és társa” cég — papi öltöny készítő és bronz műipar üzlet — tulajdonosa: Kriszta Ignác, az ide A/. alatt csatolt — a királyi Törvényszék, mint hagyatéki bíróság 37660/1894 sz végzése szerint 1894 április 16-án elhalván, — a tulajdonát képezett üzleti — aktívái és passíváival — a „Kriszta és társa” cég használata jogával, — hagyatéki bíróságilag özvegye született Zdejnek Olimpiának adatott át.

Miután nevezett özvegytől az üzletet a B/. szerződés igazolása szerint — aktívái és passíváival — megvettük a „Kriszta és társa” cég használatára, — az iparjognak C, D, és E alaki csatolásával — F. alább igazolt ügyvédünk útján tisztelettel kérjük a tekintetes Királyi Törvényszéket: miszerint azt hogy a cég ezentúl „Réтай és Benedek előbb Kriszta és társa” lesz, hogy az üzlet a cég alatt fog folytatatni — hogy tulajdonosai — közkereseti társaságot képezve: Réтай Béla kereskedő (Lipót u. 46. sz.) és Benedek Lajos kereskedő (Újvilág u. 33.), — hogy az üzlet székhelye Budapest Lipót utca 21. szám, — hogy e közkereseti társaság keletkezési ideje (az üzlet tényleges átvétele) 1894. szeptember 13., — hogy a céget, mindkét tulajdonostárs — egyenként — képviselni jogosult, — s a cég jegyzés „Réтай és Benedek előbb Kriszta és társa” előnyomás avagy előírás után — a tulajdonos saját kezű aláírása: „Réтай és Benedek” által történik, — a cégjegyzékben kitüntetni s a cégjegyzésre határnapot kitűzni méltóztassék.

Tisztelettel Réтай Béla és Benedek Lajos

3.

Kereset a Cégbírósághoz a Rétay és Benedek cég névhasználata tárgyában
1920. május 5.

Cg. 11228/1. sz.

(Kívül: címzés és tárgy: Rétay Margit: IV. Váci u. 33., R. I.: V. Lipót körút 24.)

Tekintetes királyi Törvényszék!

Édesatyánk néhai Rétay Béla 1907. november hó 1-én Dr. Jeszenszky István királyi közjegyző előtt 1233/1907. ügyszám alatt az ide A/. egyszerű másolatban csatolt társasági szerződést kötötte Benedek Lajos kereskedővel, amely társasági szerződés 1. pontja értelmében a szerződő felek „Rétay és Benedek” cég szöveg mellett folytatnák üzletüket.

Ezen szerződésnek 16 pontja értelmében a társasági viszonynak a 15-ik pontban megállapított bármely módon való megszűnése esetén az üzletben maradt társ tag jogosítva volt a megszűnéstől számított 3 évig a „Rétay és Benedek” cég szöveget az utódlási toldás kitüntetése mellett használni és a céget a cégkönyvben így bejegyezteni.

Édesatyánk a B/. alatt csatolt halotti anyakönyvi kivonat tanúsága szerint 1908 szeptember 7-én meghalt és így az A/. alatti szerződés 15 c. pontja alapján ezen okból a társaság feloszlottnak volt tekintendő és ehhez képest a cégben maradt Benedek Lajos a „Rétay és Benedek” cég szöveget az utódlási toldás kitüntetése mellett 1911. szeptember 7-ig lett volna jogosítva használni.

Benedek Lajos azonban ezen idő alatt a céget utódlási toldat nélkül használta, de a megengedett határidőn túl is használta mindaddig, amíg 1914. április hó 28-án édesanyánk özv. Rétay Béláné szül. Fejér Józsaival dr. Jeszenszky István közjegyző előtt 572/1919. ügyszám alatt aláírta az ide C/. alatt másolatban csatolt nyilatkozatot, mely szerint édesanyánk, úgymint törvényes és teljes gyámunk feltétlen beleegyezését adta ahhoz, hogy Benedek Lajos a „Rétay és Benedek” céget, mint egyedüli tulajdonos továbbra is használhassa és ezen körülményt a cégkönyvbe is bejegyeztesse.

Benedek Lajos ezen C/. alatti nyilatkozatot 120684/1914. szám alatt kérvény kapcsán a tekintetes Királyi Törvényszéknél be is mutatta és ezen nyilatkozat alapján a volt budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék, mint cégbíróság 120684/1914. számú végzésével be is jegyezte.

Daczára annak, hogy ezen nyilatkozatot édesanyánk, mint a mi törvényes és teljes gyámunk írta alá, ehhez a gyámhatóság jóváhagyása ki nem kéretett és a tekin-

tetes királyi Törvényszék édesanyánknak ezen nyilatkozata alapján a cégjegyzékbe bevezette ezen körülményt anélkül, hogy a gyámhatóság jóváhagyása az 1877:XX. tc: 118 paragrafus 6. pontjának megfelelően hivatalból beszerezte volna, de sőt ezen gyámhatóság jóváhagyása nélkül eszközölt rendelkezést még csak tudomásul vétel végett sem közölte az árvaszékkal.

Már pedig a gyámtörvény 114 paragrafusából következik, hogy ezen jogügylet törvénytelen és a Rétay és Benedek cég további használatának jogát eleve kizárta.

Kétségtelen az előadottakból, hogy Benedek Lajos, illetőleg elhalálózása folytán fia Benedek Lajos a Rétay és Benedek céget 1911. szeptember hó 7 napjától jogosulatlanul használta és használja mind a mai napig, annak daczára, hogy ezen jogtalan céghasználat megszüntetésére a céget ismételten felhívtuk.

Kétségtelen az is, hogy néhai Benedek Lajos. Illetve ennek jogutódja Benedek Lajos a „Rétay és Benedek” cég szöveget a Kereskedelmi törvény 21 paragrafusának rendelkezései ellenére jogtalanul használják, amely körülmény függetlenül attól, hogy vagyoni károsodásunkkal járt reánk nézve már csak azért sem közömbös, mivel mi, mint állami állásban lévő köztisztviselők nejei nem tartozunk túrni azt, hogy engedély nélkül nevünk felhasználásával megkérdetetésünk nélkül különböző ügyletek köttessenek.

Mínthogy Benedek Lajos ezen jogtalan céghasználatot ismételt felszólítás daczára abbahagyni nem hajlandó, kénytelenek vagyunk panasszal fellépni és D/. alatt igazolt ügyvédünk útján tisztelettel kérjük a tekintetes Királyi Törvényszéket, mint cégbírószágot:

Méltóztassék Benedek Lajost a „Rétay és Benedek” cég jogtalan használatától pénzbírság terhe mellett eltiltani és őt arra kötelezni, hogy ezen határozatot az összes Budapesten megjelenő napilapokban saját költségén tegye közzé.

Tisztelettel

Rétay Margit férjezet Dr. Fülei-Szántó Endréné

Rétay Irén férjezett Tolnai Pálné

4.

A Rétay és Benedek cég társasági szerződés másolata

1907. november 1.

1233/1907⁸⁹**Társasági szerződés**

Mely egyrésztől Rétay Béla, másrésztől Benedek Lajos kereskedők között a következő feltételek mellett kötöttet:

1., Szerződő társak egy Budapesten 1894 évi augusztus hó 7. napján kelt és időnként meghosszabbított társasági szerződéssel „Rétay és Benedek” cégszöveg alatt budapesti bejegyzett cégre már társaságra léptek s mai napig is társas viszonyban vannak. Ezen társasági szerződés köztük lejárván, a köztük fennálló társasági viszonyt a következőkben szabályozzák:

2., Rétay Béla és Benedek Lajos „Rétay és Benedek” cégszöveg alatt már fennálló budapesti bejegyzett cég felvirágoztatására és kihasználására egymással társasági viszonyban vannak. A jelen társasági viszony kezdete a szerződés aláírásának napja s tart 1912. december hó 31 napjáig bezárólag, mely idő alatt a társasági viszony egyik társtag részéről sem mondható fel. Hallgatólag meghosszabbíttatik jelen társasági szerződés tartama és jogereje további öt évre vagyis 1917. évi december 31 napjáig bezárólag, ha 1911. évi december hó 31. napjáig bezárólag egyik társtag sem nyilatkozik a másik társtagnak, hogy jelen társasági viszonyt 1913. december 31. után folytatni nem akarja.

3., Mindegyik társtag a fenti cégszöveg alatti üzlethez egyenlő arányban járult, mely körülményt és mindegyik társtag részéről befektetett egyenlő üzleti tőkének a társasági pénztárba történt befizetését mindegyik társtag jelen szerződés aláírásával elismeri. Lehetséges azonban, hogy figyelemmel az alábbi 14 pontra, hogy egyik társtag a társasági üzletbe több üzleti tőkével vesz részt, mint a másik, mely esetben az üzleti nyereség kiszámításánál ezen több hozzájárulás figyelembe vétetik annyiban, amennyiben a több üzleti tőkét szolgáltató társtag ezen többlet után nyereség megállapítása előtt évi 5% kamatot kap a társasági pénztárból és figyelembe veendő ezen több üzleti vagyomból egy-egy társtag részére vagy elhalt társtag örökösei részére kijáró járandóság megállapításakor is.

4., A társaság tagjai egyenlő jogokkal bírnak úgy, hogy a társasággal nem harmadik személyekkel szemben, minden tekintetben csak közösen rendelkezhetnek,

---

⁸⁹ A cégbejegyzési iratok között található okirat eredetije Jeszenszky István közjegyző (BFL VII. 170.) iratai között ezen a számon található.

tehát nincs jogosítva egyik tag sem, harmadik személyektől eltekintve, önállóan a társaságot bármire is kötelezni.

5., a társaság mindenkori vagyona, — természetesen levonásba véve az esetleg több üzleti tőkével hozzájáruló társtag többlet befektetését —, a tagokat egyenlő fele-fele arányban illeti meg. A tagok a nyereségben egyenlő arányban osztozkodnak és az üzleti költségek, tartozások s esetleges veszteségek a tagokat egyenlő fele-fele arányban terhelik.

6., mindegyik társtag a társaságot kifelé önállóan képviseli s a cég jegyzésére mindegyik társtag önállóan jogosítva van. A céget mindegyik társtag önállóan jegyzi, mint eddig, ként, hogy „Réтай és Benedek” cégszöveget saját kezűleg írja.

7., A társaság tagjai a közös cél elérésére fáradságukat, munkásságukat egyesítik s kötelesek minden idejüket, munkásságukat s tudásukat a fent körülírt üzlet felvirágoztatására fordítani.

8., A társtagok a társaság fennállása alatt a társasági vállalattal hasonló vállalatot nem nyithatnak, ilyenekbe alkalmazottul sem társul a másik társaság tudta és beleegyezése nélkül be nem léphetnek s ha ezt bármelyik társtag mégis megtenné, úgy ezen társtag kilépettnek tekintetik.

9., A társaság tagjai jogosultak saját céljaikra a társaság pénztárából a társasági nyereség kiszámítása előtt is minden hónapban 600 koronát előlegként kivenni.

10., Minden év elteltével a tiszta nyereség a társasági könyveket mérleget és leltárt alapul véve, kiszámítandó.

11., A tiszta nyereség kiszámítása a következő elvek szerint történik:

elsősorban levonandó a 3. és 13. pont szerint az esetleges több üzleti tőkével hozzájáruló társtag többlet befektetésének 5% kamata, mely a társtagnak előre kiadandó azután levonandók a mutatkozó üzleti költségek és folyó üzleti tartozások s az így fennmaradó összeg képezi a társtag nyereségét vagy veszteségét. A mutatkozó nyereség figyelemmel a társtagok által a 9. pont értelmében előlegként kivett összegekre, a társtagokat egyenlő arányban illeti s a társtagok közt egyenlő arányban felosztandó.

12., Egyik társtag sem kötelezhető arra, hogy a 9. pont szerint előlegként kivett összeget — még az esetleg az év végén mutatkozó veszteség pótlására sem —, a társaság pénztárába visszafizesse, valamint egyik társtag sem kötelezhető arra, hogy az év végén javára mutatkozó nyereséget esetleg az előző évben mutatkozó veszteség pótlására a társaság pénztárában hagyja.

13., Ha a társaság tartama alatt az egyik társtag a társasági üzletbe már befektetett üzleti tőkénél többet akarna a társaság rendelkezésére bocsátani, — habár erre 13 pont szerint még veszteség esetén sem kötelezhető egyik társtag sem —, azt a másik társtag vissza nem utasíthatja.

14., Megállapítatik, hogy azon társtag helyett és költségére, aki három hónapon túl terjedő betegség vagy más ok miatt egy hónapon át 7. pontban vállalt kötelezettségének eleget nem tesz a másik társtag a mulasztó társat helyettesíteni képes női vagy férfi helyettést rendelhet.

15., A társaság feloszlik:

a., a az idő, melyre alakult letelt;

b., ha a 8. esetében valamelyik társtag kilépettnek tekintendő;

c., ha bármelyik társtag elhal.

Az a. és b. pont alatti megszűnési esetekben a társasági vagyon a társtagok közt e célra készítendő mérleg és leltár alapján egyenlő fele-fele részben osztandó fel azon eléréssel azonban, hogy a társasági egész vagyonnak elsősorban az esetleg egyik társtag részéről fizetett 18. pont szerinti több üzleti tőkének ezen társtag részéről 20% leíratik értékcsökkenés és kétséges behajthatóság címén az üzletben maradó társtag javára s az így fennmaradó társasági összvagyonnak fele része illetendi a kilépő vagy kizárt társtagot, mely járandóságot az üzletet folytató társtag lehetőleg három egyenlő részletben három év alatt, a mindenkor fennálló tőke után számítandó és a mindenkori tőke fizetésekor fizetendő 4% kamataival együtt köteles kifizetni. A c. pont szerinti feloszlás esetében az elhalt társtag örökösei vagyoniilletőségének kiszámítására a halált megelőző évi mérleg veendő alapul s az örökösök vagyoniilletőségének kiegyenlítése a fent említett egyik társtag részéről fizetett 18. pont szerinti több üzleti tőkét és 20% levonást szintén figyelembe véve akként történik, hogy a túlélő társ az elhalt társtag halálkozásának napját követő 30 nap alatt az elhalt társtag örököseinek 20.000 koronát köteles kifizetni: az ezenfelül még kijáró vagyoniilletőséget pedig köteles 3 év alatt legalább is egyenlő részletekben a mindenkori hátralékos vagyoniilletőség után számítandó és a mindenkori tőke fizetéséhez 4% kamatával együtt kifizetni.

16., A társasági viszony bármelyik ok folytáni megszűnése esetén az üzletben maradt társtag jogosítva van a megszűnéstől számított 3 évig a Rétay és Benedek cégszöveget az utódlási toldás kitüntetése mellett használni és a céget a cégkönyvbe így bejegyeztetni.

17., A társasági viszony bármelyik ok folytáni megszűnése esetén az üzletben maradó társnak nem áll jogában a fenti cégszövegű üzletet mindaddig elidegeníteni, amíg a kilépő vagy kizárt társtagot, vagy az elhalt társtag örököseit teljesen ki nem elégítette.

18., Egyik társtagnak sem áll jogában a társtagi viszonyból kifolyó jogait egyoldalulag harmadik személyre átruházni.

19., A jelen szerződés kiállításával járó összes díjakat költségeket és illetékeket a szerződő társak közösen viselik.

20., Per esetére a szerződő felek alávetik magukat a mindenkori felperes által szabadon választandó bármely magyar királyi járásbíróóság illetékességének, a sommás szóbeli peres és a közjegyzői törvényben szabályozott közvetlen végrehajtási eljárásnak.

Budapest, 1907. november 1.

Rétay Béla s. k.

Benedek Lajos s. k.

5.

Nyilatkozat a cégnév változásáról (másolat)

1914. április 28.

1.C.

572/1914. ügyszám⁹⁰

Nyilatkozat

melynél fogva alulírott özv. Rétay Béláné szül. Fejér Józsa, ügyis mint kiskorú Rétay Margit és kiskorú Rétay Irén törvényes és teljes gyámja s mindnyájan mint a Budapesten 1908. szeptember 7-én elhalt Rétay Bélának örökösei, — miután a néhai férjem Rétay Béla és Benedek Lajos között Dr. Nádossy Gábor mint Dr. Jeszenszky István budapesti királyi közjegyző helyettese előtt Budapesten 1907 évi november hó 1. napján 1233/1907 ügyszám alatt közjegyzői okiratba foglaltan megkötött s a Rétay és Benedek közkereseti társaságra vonatkozó társasági szerződésben meghatározott feltételek bekövetkeztek és pedig azon feltétel, hogy a közkereseti társaság tartamára megszabott határidő 1912. december 31-én lejárt, továbbá, mert a közkereseti társaság egyik tagja férjem Rétay Béla elhalt és miután a közkereseti társaság másik tagja, Benedek Lajos úr külön megállapodások alapján a társasági vagyon tekintetében járó igényeinket kiegyenlítette, kijelentem, hogy feltétlen beleegyezésemet adom abba, miszerint a budapesti királyi kereskedelmi és váltó törvényszéknél a társas cégekről vezetett lajstrom XVI kötet 32 lapján bejegyezve levő Rétay és Benedek cég tagjai közül elhalt férjem Rétay Béla

---

90 Az okirat eredetijét Jeszenszky István közjegyző (BFL VII. 170.) ezen szám alatt iktatta.

kitöröltessék, illetve cégtársi minőségének megszűnése bejegyeztessék, úgy, hogy egyedüli üzlettulajdonos ezután Benedek Lajos úr legyen.

Egyidejűleg beleegyezésemet adom abba, hogy a már hivatkozott társasági szerződés alapján is az egyedüli tulajdonos Benedek Lajos úr a Rétay és Benedek céget továbbra is használhassa és a körülményeket a cégkönyvbe bejegyeztethesse.

Miről kiállítottam ezen előttem felolvasott és általam jóváhagyott nyilatkozatot. Kelt Budapesten, 1914. április 28-án.

Özv. Rétay Béláné született Fejér Józsa

Úgyis mint kiskorú Rétay Margit és Irén törvényes és teljes gyámja.

6.

A Budapesti királyi Törvényszék tárgyalási jegyzőkönyve 1920. június hó 19.

Cg 11228/1920/3

Jegyzőkönyv

Készült: Rétay Margit és tsa panaszosnak Benedek Lajos ellen cégügyben a budapesti királyi Törvényszék előtt 1920. június hó 19. napján délelőtt 9 órakor a Cg 11228/1. számú végzéssel elrendelt felek meghallgatásáról.

Jelen voltak:

a bíróság részéről: Dr. Bóka István,

a felek részéről: Dr. Barta Jenő ügyvéd ifj. Benedek Lajos

Megjelenik ifj. Benedek Lajos és előadja, hogy atyja Benedek Lajos Rétay és Benedek cég tulajdonosa 1918. október 13-án meghalt s a hagyatéki eljárás még most is folyamatban van.

Néhai Benedek Lajos örökösei: özv. Benedek Lajosné, Benedek Judit, Benedek Lajos és Benedek Viktor, és ezek megbízásából az üzletet jelenleg ő vezeti.

Panaszos erre való tekintettel is kérelméhez ragaszkodik.

Benedek Lajos előadja, hogy a Rétay és Benedek cégszöveget már 1920 március 25-dike óta nem használja, hanem az atyai üzletet Benedek Lajos cég alatt folytatja, nyomtatványokon és levelezésében is e cégnevet használja, az ő nevére kiállított iparigazolvány alapján.

A cégjegyzékben eddig azért nem vezeték keresztül, mert a hagyatéki eljárás lefolytatása után akart a cégszöveg változást is keresztülvinni.

Panaszoz tagadja, hogy folyó év március 25-dike óta a régi cégszöveg nem használtott volna, s kérelmét ez után is fenntartja.

Felolvasás után aláírták.

[*a másik oldalon a végzés szövege:*]

Rétay Margit és társa a Benedek Lajos, mint Rétay és Benedek cég tulajdonosa elleni jogtalan céghasználat miatt tett panasz ügyében a királyi Törvényszék mielőtt érdemben határozna felhívja az állítólag elhalt Benedek Lajos helyett a tárgyaláson az örökösök nevében megjelent ifj. Benedek Lajost, hogy Benedek Lajos elhunytát haláleset felvétel bemutatásával, s az pedig, mint ideiglenes vagyron kezelő a céget képviselni jogosult, az örökösök által hitelesített aláírással ellátott meghatalmazással 15 nap előtt a törvényes következmény terhe mellett igazolja.

Budapest, 1920. június 24.

Bóka bíró

7.

Benedek Lajos bejelentése a Budapesti királyi Törvényszékhez

Cg. 11228/5

Tekintetes királyi Törvényszék!

A tekintetes bíróság Cg. 11228/4. sz. végzésével felhívta a Rétay és Benedek cég birtokosait, hogy új cégszöveg bejegyzését 30 nap alatt kérelmezzék.

Ezen végzés folytán alulírott Benedek Lajos tisztelettel bejelentem, hogy a néhai édesatyám: Benedek Lajos, mint a fenti cég egyedüli tulajdonosának hagyatéka ügyében a budapesti központi királyi Járásbíróság által 193782/918. szám alatt hozott — még nem jogerős — A/ alatt csatolt hagyatékátadó végzése értelmében az örökösök között létrejött osztályegyezség alapján a Rétay és Benedek cégnek öröklése jogcímén én magam lettem egyedüli tulajdonosa, miért is kérem, hogy a kereskedelmi egyéni cégek jegyzékének 34. kötet 221. lapján bejegyzett Rétay és Benedek cégnél ezen minőségemet bejegyezni méltóztassék.

Iparigazolványomat B/ alatt csatolom.

Egyben tisztelettel bejelentem, hogy ezen céget ementül Benedek Lajos néven óhajtom folytatni, miért is kérem, méltóztassék ezen új cégszöveget azzal,

hogy egyházi és templomi szerek és asztalosiparral óhajtok foglalkozni bejegyez-
tetni és megfelelően közzétenni.

Aláírási címpéldányaimat C/ és D/ E és F és G alatt csatolom és kérem, hogy a
cégirattár részére nem szükségelt példányokat visszakézbessíteni méltóztassék.

Tisztelettel: Benedek Lajos (és olvashatatlan két tanú)

8.

Kivonat Benedek Lajos hagyatéki ügyében hozott végzésről 1920. évi július 5.

C.

24/1919. hagyatéki szám⁹¹

Kivonat

A Budapesten 1918. évi október hó 13. napján halálesetre szóló intézkedés hátra-
hagyásával elhalt Benedek Lajos volt budapesti lakos hagyatéka ügyében a buda-
pesti központi királyi járásbírósnak Pk. I. 193782/3/1918. számú⁹² megbízó
végzése folytán Dr. Jeszenszky István budapesti királyi közjegyző által, Budapes-
ten 1920. évi július hó 5. napján felvett hagyaték tárgyalási jegyzőkönyvből.

Érdekeltek:

örökhygó házastársa: özvegy Benedek Lajosné született Kronberg Hermin,
gyermekai:

nagykorú Benedek Mária Judith

nagykorú Benedek Lajos, aki Budapest székesfőváros árvaszékének
18034/1/1918. számú határozatával nagykorusított.

nagykorú Benedek győző, aki Budapest székesfőváros árvaszékének
18034/3/1918. számú határozatával nagykorusított.

Az összes érdekelteket képviseli: Dr. Németh György budapesti ügyvéd.

Érdekeltek örökhygó halálesetfelvételét, valamint a felvett hagyatéki leltára-
kat helyesen felvettnek elismerték. A halálesetfelvételt csak azzal helyesbítették,
hogy Benedek Judith utóneve helyesen „Mária Judith”

91 A hagyatéki eljárást Jeszenszky István e szám alatt tárgyalta. A közjegyzőnél az ügy nem ma-
radt fenn.

92 Az irat eredetije ezen a számon található meg. BFL VII.12.b. Budapesti Központi Királyi Já-
rásbíróság iratai. Peres és perenkívüli iratok.

A hagyatéki leltár a következő

I. Cselekvőség:

1. Réтай és Benedek budapesti bejegyzett cég üzleti vagyona: 241. 980.20 korona.
2. a Magyar postatakarékpénztárnál Réтай és Benedek cég nevén vezetett csekkszámlán elhelyezett folyószámla követelés 11.053.86 korona
3. a Belvárosi takarékpénztár részvénytársaság által Benedek Lajos névre 53612. számú betéti könyvre elhelyezett betéti összeg 22.571.20 korona.
4. a Budapest főváros pesti részének 93. számú telekkönyvi betétében 94. helyrajzi szám alatt foglalt ingatlanak 1/4 része, — az egésznek becsértéke 210762 korona, ennek 1/4 része 52.690.50 korona.
5. a Budapest főváros pesti részének 6528. számú telekkönyvi betétben 6470/b. helyrajzi szám alatt foglalt ingatlanak 1/4 része, az egésznek becsértéke 50.000 korona, ennek 3 része 12.500
6. a rákospalotai 2175. számú telekkönyvi betétben A 1. sor. 5220/56. helyrajzi szám alatt foglalt ingatlan egészben, becsértéke 6292 korona.

Cselekvőség összesen: 347087.76 korona.

II. Szenvedőség:

1. kegyeleti költségek 45870 korona
  2. Réтай és Benedek cég hitelezőinek követelése 178130.08 korona
- Szenvedőség összesen: 224000.08 korona.

Mely összeg levonása után marad tiszta hagyatéék: 123087.68 korona

Azaz egyszázhuszonháromezer nyolcvanhét korona hatvannyolcz fillér.

Felolvastam az örökhagyó által Budapesten, 1913. évi május hó 2. napján alkotott a Dr. Jeszenszky István budapesti királyi közjegyző helyettese által 450/1913. ügyszám alatt közjegyzői okiratba foglalt végrendeletét, amelyben általános örököséivé három gyermekét nevezi meg, azzal, hogy tartoznak anyjuknak negyvenezer (40.000) korona hozományi tőkét és közszerzeményi illetőséget kiadni, akként, hogy a Réтай és Benedek cég fennállása s a gyermekek vagyoni illetősége veszélyeztetve ne legyen, — s kijelenti, továbbá, hogy a Magyar általános biztosító társulatnál hatvanezer /60.000/ korona, az Adria életbiztosító társaságnál harmincezer /30.000/ korona biztosítási összeg kedvezményezettje: felesége: született Kronberg Hermin.

Felhívtam az érdekelteket nyilatkozat tételre, mire kijelentették, hogy a végrendeletet elfogadják és örökösül jelentkeznek örökhagyó nagykorú gyermekei szerint: nagykorú Benedek Mária Judith, nagykorú Benedek Lajos, és nagykorú Benedek Győző — akik édesanyjukkal özvegy Benedek Lajosné született Kronberg Hermin a következő osztályegyezséget kötötték meg:

1. Benedek Mária Judith kapja a Budapest főváros pesti részének 93. számú telekkönyvi betétében 94. helyrajzi szám alatt foglalt ingatlanak 3 részben megillető jutalékát, -valamint a rákospalotai 2175. számú telekkönyvi betétben A 1. sor. 5220/56. helyrajzi szám alatt foglalt egész ingatlant, úgyszintén ő kapja a budapesti részletár B. + tétele alatt felvett s a belvárosi takarékpénztár részvénytársaság által Benedek Lajos nevében 53612. számú betétikönyvre elhelyezett 22571 korona 20 fillér tőke összegét és annak időközi szaporulatait.
2. Benedek Lajos kapja a Budapest főváros pesti részének 6528. számú telekkönyvi betétben 6470/b. helyrajzi szám alatt foglalt ingatlanból örökhagyót 3 részben megillető jutalékát; kapja a Rétay és Benedek budapesti bejegyzett cég tulajdonát a cégnek összes tartozásával együtt, akként, hogy mindezen tartozásokat örökösstársa, illetve édesanyja megterhelése nélkül fogja kifizetni. Mindezek ellenében fizet, Benedek Lajos fivérének Benedek Győzőnek 1918. évi július hó 28. értékkel készpénzben 125.000 koronát.
3. Minden egyes örökös a neki jutott vagyon után fizeti az örökösödési illetéket.
4. Özv. Benedek Lajosné született Kronberg Hermin kijelentette, hogy hozományi követelést megkapta, közszerzeményi igényt a hagyatéki vagyonnal s gyermekeivel szemben nem támaszt, özvegyi jogát pedig nem érvényesíti és hozzájárul a hagyatéki vagyonnak az osztályegyezség alapján leendő átadásához.
5. Per esetére kikötik és alávetik osztályos felek magukat a járásbírósi és a budapesti központi királyi járásbírósi kizárólagos illetékességének.

Kéri az összes érdekelt magukat örökösül elismerni. Ezen osztályegyezséget bíróságilag jóváhagyatni (az illetékes bíróságokon a telekkönyvi változásokat kell beiktatni)

Feljogosították Benedek Lajost, hogy ezen osztályegyezség alapján a budapesti királyi törvényszéknél az egyéni cégek jegyzékének XXXIV. kötet 221. lapszám alatt bejegyzett Rétay és Benedek cégből Benedek Lajos örökhagyó cégbirtokosi minőségét töröltesse és magát mint kizárólagos birtokost bejegyeztesse.

[...]

9.

A Budapesti királyi Törvényszék végzése
1920. október 13.

Cg 11228/5.

A budapesti királyi Törvényszéktől

Tárgy: Kérvény a Benedek Lajos gyáros és kereskedő budapesti lakosnak melyben a Rétay és Benedek cég törlését és újabb cégszöveg bejegyzését kéri.

Végzés

Ezen Kérvény folytán a királyi Törvényszék értesíti a „Rétay és Benedek” cég társ-tagjait illetve örökösait hogy a cég birtokosának Barta (sic!) Lajosnak elhalálózása folytán kért újabb cégszöveg a budapesti központi királyi Járásbíróság Pk. I. 193782/1918 sz. hagyatékátadó végzésének jogerőre emelkedése után Benedek Lajos cégbirtokosi minőségével együtt fog bejegyeztetni.

Felhívtnak ennél fogva nevezett cég tulajdonosának örökösei, hogy a fenti számú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedését kiadó végzést annak kézhez vétele után haladéktalanul ide mutassák be.

Budapest, 1920. október 13.

Bóka sk. Törvényszéki bíró
(pecsét és irodavezető aláírása)

10.

Benedek Lajos beadványa a Budapesti királyi Törvényszékhez
1925. november

11228/6.

Érkezett: 1920. november 25.

Tekintetes királyi Törvényszék!

Újabb cégszöveg bejegyzése iránti kérelmemre hozott folyó évi Cg 11228/5 számú végzés folytán / alatt tisztelettel bemutatom a budapesti központi járásbíróságnak néhai Benedek Lajos édesatyám hagyatéka ügyében hozott Pk. I 93782/1918. szá-

mű hagyatékátadó végzését jogerősnek kimondó 32-ik alszámú végzést és tisztelettel kérem, hogy korábbi beadványomban a Rétay és Benedek cég törlésére, az új „Benedek Lajos” cégszöveg bejegyzésére és alulírott Benedek Lajos egyedüli cégbirtokos ebbeli minőségének kitüntetésére előterjesztett kérelmemet érdemben elintézni méltóztassák.

Tisztelettel: Benedek Lajos
(két olvashatatlan tanú)

11.

Benedek Lajos kérvénye a Budapesti királyi Törvényszékhez
1921. december

11228/12.

(Tárgy: Benedek Lajos kérelme.

Érkezet: 1921. december 13.

Tekintetes Királyi Törvényszék!

Kívül megjelölt ügyben Cg. 11228/921/9 számú végzés folytán már igazolt ügyvédem útján tisztelettel beterjeszttem A/ alatt a főváros IV. ker. előljáráóságának határozatát, mellyel iparigazolványom visszamutatását tudomásul vette.

Egyúttal bejelentem, hogy én üzletemet megszüntettem s az Ecclesia egyházművészeti és Áruforgalmi r. t. a tőlem átvett üzletet saját Cg. 12506 szám alatt bejegyzett cége alatt folytatja. Szükség esetén kérem ezen cégiratok beszerzését.

A cég hirdetési díjat jelen kérvényemre vezetett nyugta tanúsága szerint lefizettem.

Ezek alapján tisztelettel kérem a cégemnek a cégjegyzékből való törlését elrendelni és foganosíttatni méltóztassák.

Tisztelettel: Benedek Lajos

12.

Hölzel Albin levele ismeretlenhez.

Nagyméltóságos Uram!

Alázatosan bocsánatot kérnék ha esetleg e pár sorraimalkalmatlonkodnék, nagyon kérném Nagyméltóságos Uramat sziveskedne engem pártfogás alá venni s én nagyon fogom tudni meghálálni a mint nem felejtettem még el a már tanusított joindulatát.

Bátor vagyok egy néhány szóval az életfuttásomat leírni hogy miért hagytam itt Bártfa városát s átjöttem Szatmára.

1907 évében édes anyám ép úgy pár hét után a feleségem meghalt. Rövid idő múlva elvették az ingo és ingatlant s ez úgy jött hogy bold. Édes Atyámtól maradt adóságok maradtak ezeket rendeztem de a tőkét nem voltam képes fizetni s így jött hogy mindenemet elvettek. Én meguntam Bártfát s így jött hogy egy ismerős építész Weszelovszky Béla nevezetű úr meghítt Szatmára az illető a szatmári Jézus Szt. szive templomát építette s a főt. Szuperior engem bizot meg a belső munkálatokat u. m. 1 főoltár 2 mellék oltár 1 szószékkel. Ezeket a munkálatokat ez idén befejeztem teljes meglegedésre. Jelenleg is van munkám hanem persze kevés.

Tehát az intézetet melyet boldogult édes Atyám alapított Bártfán, én helyben fogom tovább vezetni és azért mert az ilyen intézet fentartásához munka kell bátorok nagyméltóságú Uramhoz fordulni, hogy kegyeskedne engem felsegíteni munkával, s biztosítom hogy a legnagyobb meglegedésére fogom a munkát a melyet reám méltóztattik bizni elkészíteni. Mégegyszer vagyok bátor nmélt. Urhoz a kéresemet ismételni s ezzel előre is köszönve. Szatmár 1911 junius hó 27én, Maradok mély tisztelettel alázatos szolgája Hölzel Albin Academiai szobrász, Wesselényi utza 27. sz. Szatmár.

(Alatta pecsételő. Műemlékek Országos Bizottsága 517/911, érk. VI/29. később ceruzával ráírták: „Hölzel Adolf fia”, de ez az adat téves)